

Tulevaisuusvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024-2029

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024-2029 (E 58/2023 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle 22.3.2023 mennessä.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Jaana Tapanainen-Thiess, valtioneuvoston kanslia
- EU-erityisasiantuntija Eeva Kaunismaa, valtioneuvoston kanslia
- erityisasiantuntija Niklas Backlund, puolustusministeriö
- erityisasiantuntija Anna Hernberg, puolustusministeriö
- maahanmuuttojohtaja Sonja Hämäläinen, työ- ja elinkeinoministeriö
- komentaja, yksikön päällikkö Jani Järäinen, Rajavartiolaitos
- vanhempi tutkija Tuomas Iso-Markku, Ulkopoliittinen instituutti
- ohjelmajohtaja Juha Jokela, Ulkopoliittinen instituutti
- johtaja, EU-regulaatio Jussi Mäkinen, Teknologiateollisuus ry
- oikeudellinen asiantuntija Kaisa Korhonen, Amnesty International, Suomen osasto ry
- pääsihteeri Tuija Karanko, Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry
- akatemiatutkija Timo Miettinen, Helsingin yliopisto, Eurooppa-tutkimuksen keskus
- toimitusjohtaja Kimmo Koski, CSC - Tieteen tietotekniikan keskus Oy
- Director, EU and Nato Affairs, Industry & Technology Foresight Pasi Niinikoski, Patria Oyj
- Senior BD Advisor Tero Vauraste, ICEYE Oy
- yhteiskuntasuhdejohtaja Karol Mattila, Nokia Oyj
- yhteiskuntasuhdejohtaja Paula Korkeamäki, Q Power Oy
- toimitusjohtaja Eero Paunonen, Q Power Oy
- Head of Global Affairs Patrik Gayer, Silo Ai Oy
- strategiajohtaja Laura Juvonen, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sisäministeriö
- opetus- ja kulttuuriministeriö

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

- kansliapäällikkö Minna Kivimäki, liikenne- ja viestintäministeriö
- johtava asiantuntija Jyrki Alkio, työ- ja elinkeinoministeriö
- Suomen Pankki
- Suomen Akatemia
- teemajohtaja Kristo Lehtonen, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- Ihmisoikeuskeskus
- Väestöliitto ry
- päällikkö Kaisa Soro-Pesonen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- Medialiitto ry
- Head of Resources Development Markus Nordberg, European Organization for Nuclear Research, CERN
- pääekonomisti Youssef Zad, Suomen startup-yhteisö
- Neste Oyj
- yhteiskuntasuhdejohtaja Jyrki Katainen, Nordea
- Director of Corporate Affairs Suvi Aherto, MTV Oy
- toimitusjohtaja Herkko Plit, P2X Solutions
- toimitusjohtaja Pasi Vainikka, Solar Foods Oy
- Senior Advisor Merja Penttilä, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
- johtaja Susanna Salovaara, FinUnions
- Partner Ilkka Kivimäki, Maki.vc
- akatemiaprofessori Matti Latva-aho
- professori Vili Lehdonvirta
- hallintotieteiden tohtori Ilona Lundström
- valtiotieteen tohtori Vesa Vihriälä

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- toimitusjohtaja Ilkka Paananen, Supercell Oy

VALTIONEUVOSTON SELVITYS / JATKOKIRJELMÄ

Ehdotus

Eurooppa-neuvosto hyväksyy Euroopan parlamentin vaalien (6.—9.6.2024) jälkeen strategisen ohjelman, jossa määritetään EU:n prioriteetit uudelle viisivuotiskaudelle ja joka toimii ohjeistuksena komission tulevalle puheenjohtajalle.

Valtioneuvosto määrittelee tällä E-kirjeellä avaintavoitteensa seuraavalle EU-vaalikaudelle 2024—2029. Lisäksi laaditaan vuosittain konkreettinen EU-vaikuttamisstrategia Suomen edun kannalta keskeisistä EU-kysymyksistä.

Hallitusohjelman mukaisesti hallitus sitoutuu Suomen EU-vaikuttamisen ja ennakkovaikuttamisen tehostamiseen sekä kannanmuodostuksen nopeuttamiseen. Hallitus siirtyy kerran vaalikaudessa annettavasta EU-selonteosta jatkuvaan strategisten prioriteettien määrittämiseen, vaikuttamiseen ja seurantaan.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Hallitusohjelman linjausten pohjalta EU-asioiden komitea on syksyn 2023 aikana valmistellut avaintavoitteet Suomen ennakkovaikuttamiseksi kaudelle 2024—2029. Tavoitteet ovat keskeinen väline osallistuttaessa Eurooppa-neuvoston strategisen ohjelman laadintaan sekä ennakkovaikuttamisessa loppuvuodesta 2024 toimintansa aloittavan komission ohjelmaan.

Kauden 2024—2029 kansallisten ydintavoitteiden määrittelyä varten kaikkien ministeriöiden tuli tunnistaa sektoriltaan hallitusohjelman EU-prioriteettien mukaisesti merkittäviä aloitteita tai asiakokonaisuuksia, joiden sisältöön ja suuntaan on tärkeää vaikuttaa ennakolta. Kyseeseen tuli kokonaan uudet aloitteet tai jo esillä olleiden hankkeiden ja ajatusten edistäminen tai pyrkimys poistaa käsittelystä jokin hanke.

Valtioneuvoston kanta

Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö. Suomi on aktiivinen, luotettava ja ratkaisuhakuinen jäsenmaa, joka toimii aloitteellisesti, rakentavasti ja ennakoivasti edistääkseen omia tavoitteitaan. Suomi vaikuttaa aktiivisesti Eurooppa-neuvostossa kesällä 2024 hyväksyttävän unionin strategisen agendan sisältöön sekä ennakkovaikuttaa tulevan komission ohjelmaan.

Suomen tavoitteena on globaalisti vahva ja toimintakykyinen Euroopan unioni, joka edistää jäsenvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja. Demokratia, oikeusvaltioperiaate sekä perus- ja ihmisoikeudet ovat unionin kaiken toiminnan perusta. Suomelle on tärkeää, että unionin budjetista saatava rahoitus kytketään tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen.

Suomen pääprioriteetit EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan nähden ovat Euroopan strategisen kilpailukyvyn vahvistaminen, Euroopan kokonaisturvallisuuden parantaminen ja puhtaan siirtymän sekä biotalouden ja kiertotalouden mahdollisuuksien edistäminen.

Kannassaan valtioneuvosto käsittelee myös lukuisia alatavoitteita, kuten esimerkiksi muuttoliikkeen hallintaa ja EU:n laajentumista, tilapäisistä valtioneuvoston jäsenvaltioiden joustoista irtautumisesta, valtiontukikilpailun haitallisia vaikutuksia, EU:n kauppasopimusneuvotteluiden ripeää päätökseen saamista ja sopimusten voimaansaattamista, EU:n tavoitteita irtautua haitallisista riippuvuuksista, sisämarkkinoiden ja teollisuuspolitiikan vahvistamista, resurssitehokkuutta, kiertotaloutta, hiilineutraalien materiaalien kehittämistä, biotalouden tutkimusta ja innovaatioita, ilmastonmuutoksen vastaisia ja luonnon monimuotoisuutta vahvistavia politiikkatoimia, tehdyn sääntelyn vaikutusten arviointia yritysten kilpailukykyyn, yritysten hallinnollista taakkaa lisäävän sääntelyn vähentämistä, myönteisen investointiympäristön luomista sekä sääntelyn ennakoitavuutta, jäsenmaiden erityispiirteiden nykyistä parempaa huomioimista, jäsenmaiden keskinäistä toimivallan jakoa, liikkuvuuden edistämistä osaavan koulutetun työvoiman saatavuuden parantamiseksi, koulutustason nostamista ja jatkuvan oppimisen vahvistamista EU:n tasolla, jäsenmaiden vastuu- ja julkisen taloutensa kestävydestä, pääomamarkkinaunionin edistämistä ja pankkiunionin saattamista loppuun, huoltovarmuutta, kokonaisturvallisuutta ja EU:n ulkorajojen vahvistamista, metsiä ja maankäyttöä koskevaa sääntelyä, metsiin liittyviä elinkeinomahdollisuuksia, metsäluonnon monimuotoisuutta, puhtaan energian investointeja, energiatehokkuutta, fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämistä, ydinenergian roolia hiilidioksidipäästöttömänä energiamuoto-

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

na, datatalouden ja digitalisaation edistämistä, kaupunkien kasvavaa roolia, investointeja murrosteknologioihin, vaikuttamista murrosteknologioiden standardointiin, kriittisen infrastruktuurin riskinhallintatoimia, kyberturvallisuutta, kriisinkestävyyttä, EU:n geopolitiittista toimintakykyä, EU:n kumppanuuksien edistämistä, EU:n globaalin roolin vahvistamista, määränemmistö päätösten lisäämistä rajatuilla ulko- ja turvallisuuspolitiikan osa-alueilla, vahvaa poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukea Ukrainalle, EU:n puolustusyhteistyön syventämistä, puolustustarvikkeiden yhteismarkkinoita, suorituskykyjen kehittämistä, sotilaallista liikkuvuutta, nopean toiminnan kyvyn vahvistamista, EU:n puolustusteollisuuden sisällyttämistä kestäväen rahoituksen taksonomiaan, EU:n ja Naton välistä yhteistyötä, EU:n ja Yhdysvaltojen strategista yhteistyötä, Kiinapolitiikan vahvempaa koordinaatiota EU:n ja Yhdysvaltojen välillä, oikeus- ja lainvalvontaviranomaisten toimintaedellytyksiä ja rajat ylittävää yhteistyötä, viranomaisten tiedonsaantia ja tietoturvan edistämistä, terrorismin ja muun rikollisuuden torjuntaa, rikosten ennaltaehkäisyä, ruoantuotantoa omavaraisuuden, huoltovarmuuden ja turvallisuuden näkökulmasta, muuttoliikepolitiikan kumppanuuksia lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa, muuttoliikepaineen hillintää, ihmissalakuljetuksen ehkäisyä, kansainvälisen suojelun tarjoamista turvallisissa kolmansissa maissa, ihmisoikeus- ja muita kansainvälisiä sopimuksia, EU-lainsäädännön velvoitteita sekä oikeusvaltioperiaatetta.

Lisäksi valtioneuvosto katsoo, että EU:n rahoituskehityksen kokonaistaso tulee säilyttää kohtuullisena välttämällä Suomen nettomaksuosuuden kasvua. Suomi suhtautuu kriittisesti uusien, elpymisvälineen kaltaisten EU:n lainanotolla rahoitettavien EU-tason rahoitusvälineiden luomiseen.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Tulevaisuusvaliokunta pyysi asiantuntijoita arvioimaan Suomen avaintavoitteita ja suhteuttamaan niitä siihen, mitä tiedetään komission tavoitteista EU-vaalikaudelle 2024—2029. Valiokunta pyysi asiantuntijoita arvioimaan myös EU:n tulevaisuushaasteita ja -mahdollisuuksia sekä EU:ta päätöksentekijänä.

Valtioneuvoston kanslialta kysyttiin erityisesti siitä, miten tavoitteiden asettelussa on hyödynnetty ennakkointia, esimerkiksi tulevaisuusselontekoa ja ministeriöiden yhteistä ja jatkuvaa ennakkointia, ja minkälaiselle ymmärrykselle tulevaisuudesta Suomen avaintavoitteiden asettelu perustuu.

Valiokunta kuuli asiantuntijoita myös EU:n puolustusyhteistyöstä, EU:n ulkorajojen turvaamisesta, rikosten torjunnasta, muuttoliikkeen hallinnasta ja maahanmuuton kytköksestä huoltosuhteeseen Euroopassa sekä ihmisoikeusnäkökulmasta liittyen esimerkiksi kansainvälisen suojelun tarjoamiseen turvallisissa kolmansissa maissa.

Valiokunta kuuli asiantuntijoita myös siitä, miten avaintavoitteet huomioivat Suomen talouselämän ja murrosteknologioiden keihäänkärkien, kuten esimerkiksi tekoälyn, 6G:n, metaversumin, supertietokoneiden, kvanttiteknologian, avaruusteknologian, puhtaan energiateknologian, bioteknologian, synteettisen biologian, kiertotalouden, terveysteknologian ja lääketieteellisuuden, ruoantuotannon sekä tiedonsiirron ja datatalouden, kasvumahdollisuudet.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Valiokunta kuuli asiantuntijoita myös median tulevaisuushaasteista sekä Suomen tutkimuksen vahvuuksien hyödyntämisestä sekä siitä, miten varmistetaan pääsy monikansallisiin tutkimusinfrastruktuureihin.

Lausunnossaan valiokunta keskittyy

- ennakkoinnin parempaan hyödyntämiseen kansallisessa valmistelussa, vaikuttamisessa ja päätöksenteossa
- EU:n avaintavoitteisiin
- EU:n päätöksenteon haasteisiin
- EU:n teollisuuspolitiikkaan ja sisämarkkinoihin
- EU:n teknologiapolitiikkaan ja Suomen murrosteknologiavoitteisiin
- osaavan työvoiman varmistamiseen
- eurooppalaiseen kokonaisturvallisuuteen, suorituskykyyn ja puolustusyhteistyöhön.

Ennakkoinnin parempi hyödyntäminen kansallisessa valmistelussa, vaikuttamisessa ja päätöksenteossa

Valiokunnan kuulemat asiantuntijat kiittivät valtioneuvostoa siitä, että valtioneuvosto on ryhtynyt aktiivisesti ja oikea-aikaisesti ennakkovaikuttamiseen ja kerännyt yhteen Suomen avaintavoitteet. Samalla useat asiantuntijat huomauttivat, että vaikka avaintavoitteet ovat kattavat ja oikean suuntaiset, niin ne jäävät kuitenkin varsin yleiselle tasolle. EU:n tulevaisuudesta kuullut asiantuntijat huomauttivat lisäksi, että Suomen avaintavoitteiden määrittelyssä ei ole hyödynnetty riittävästi ennakkointia. Avaintavoitteiden osuvuuden arviointia vaikeuttaa myös se, ettei E-kirjeessä ole perusteltu, minkälaisiin käsityksiin EU:n ja Suomen tulevaisuushaasteista ja -mahdollisuuksista avaintavoitteet perustuvat.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä tulevaisuusselontekoa sekä ministeriöiden yhteistä ja jatkuvaa ennakkointia ei ole hyödynnetty riittävästi Suomen avaintavoitteiden määrittelyssä.

Tulevaisuusvaliokunta painottaa, että Suomessa on kansainvälisestikin arvioiden laadukas ennakkointiekosysteemi, jonka tuomat hyödyt kuitenkin hukataan, jos ennakkointitietoa ei hyödynnetä päätöksenteossa.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että valiokunta on jo aiemmin pöytäkirjakannanotosaan komission työohjelmasta vuodelle 2024 (TuVP 19/2023 vp) todennut, että "Suomen ennakkovaikuttamisen kehittäminen edellyttää myös valtioneuvoston kanslian koordinoiman ministeriöiden yhteisen ja jatkuvan ennakkoinnin ja ennakkovaikuttamisen entistä parempaa kytkeä Suomelle strategisten tavoitteiden tunnistamiseksi. Sen lisäksi, että ennakkovaikuttamisessa priorisoidaan komission työohjelmassa mainittuja ehdotuksia, on Suomen kyettävä myös viemään tärkeitä tulevaisuuskeskusteluita komission työohjelmaan esimerkiksi tulevaisuusselontekojen avulla".

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että parempi ennakkoinnin hyödyntäminen auttaisi varautumaan paremmin myös vaihtoehtoihin tulevaisuuksiin, jos EU:n kehitys meneekin eri suuntaan kuin on oletettu tai tavoiteltu.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

EU:n avaintavoitteet

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat EU-asiantuntijat toivoivat avaintavoitteiden parempaa ankkurointia komission työohjelmaan sekä analyysiin EU:n toimintaympäristöstä, unionin sisäisestä kehityksestä, jäsenvaltioiden näkemyksistä ja Suomen toivotusta paikasta EU:ssa. Koska avaintavoitteiden yhteydessä ei ole käsitelty tavoitteiden toteuttamiseen liittyviä konkreettisia keinoja, jäävät sekä Suomen että EU:n avaintavoitteet asiantuntijoiden mukaan melko yleiselle tasolle ja irrallisiksi.

Asiantuntijoiden esimerkkeinä esille nostamia EU:n tulevaisuuskysymyksiä olivat muun muassa EU:n laajentuminen ja siihen liittyvät jopa sotilaalliset uhat sekä Ukrainan mahdollisen EU-jäsenyyden vaikutus erityisesti maatalouspolitiikkaan. Asiantuntijat totesivat myös käynnissä olevan geopoliittisen suurvaltakamppailun vaikuttavan EU:n strategiseen kilpailukykyyn. EU:n painoarvo maailmassa on asiantuntijoiden mukaan pienentynyt, joten sen kyky ylläpitää kumppaniverkostoa vaatii toimia, joita ei avaintavoitteissa riittävästi eritellä. Merkittävänä haasteena mainittiin myös osaavan työvoiman saatavuus.

EU:n tulevaisuushaasteista ja -mahdollisuuksista lausuneiden asiantuntijoiden mukaan avaintavoitteet esimerkiksi kilpailukykyvystä ankkuroituvat liiaksi aikaan, jonka paluusta ei nykykehityksen valossa ole takeita. Epävarmuuksia ja niiden seurauksia olisi asiantuntijoiden mukaan siksi tarkasteltava skenaarioiden avulla.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että Suomen ennakkovaikuttamiseen ja kansallisten avaintavoitteiden määrittelyyn tulee lisätä perusteltu analyysi siitä, minkälaisia tulevaisuushaasteita ja -mahdollisuuksia EU:lla tulevana vuosina on ja minkälaisia avaintavoitteita EU:lla tulisi siksi olla. Suomen avaintavoitteet tulee sen jälkeen perustella suhteessa siihen, mihin suuntaan Suomi toivoo EU:n kehittyvän, ja siihen, miten Suomi edistää omia kansallisia tavoitteitaan EU:n sisällä.

EU:n päätöksenteon haasteet

Asiantuntijat toivat esiin, että Suomen toiminnassa on nähtävissä tiettyä ristiriitaisuutta: Suomi on pyrkinyt edistämään unionin kykyä sopia yhteisistä toimista ja ollut valmis kompromisseihin tämän saavuttamiseksi, mutta on kuitenkin ollut varauksellinen EU:n toimivaltojen ja resurssien lisäämisen suhteen. Asiantuntijat ennakoivat EU:n nykyisen päätöksentekotavan johtavan ongelmiin unionin jäsenmäärän kasvaessa ja esittivät, että Suomen tulisi suhtautua myötämielisemmin määränenemmistö päätösten lisäämiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Asiantuntijat korostivat Suomen kannan mukaisesti tarvetta huomioida kansalliset erityispiirteet esimerkiksi kokonaisturvallisuuden kehittämisessä, puhtaassa siirtymässä, eri teknologiasektoreilla ja finanssisektorilla.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että hyvälläkään tilannekuvalla ja oikeilla tavoitteilla ei ole merkitystä, mikäli EU:n toiminta- ja päätöksentekokyky eivät ole kunnossa.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisten perusteella EU tarvitsee innovatiivisia ratkaisuja muun muassa jäsenmaiden erityispiirteiden entistä parempaan huomioimiseen sekä tilanteisiin, joissa yksi jäsenvaltio pitää unionia panttivankinaan estäen kollektiivisen päätöksenteon.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että jäsenmaiden eroavaisuuksien entistä parempi huomioiminen voi samalla vähentää tarvetta määräenemmistöpäätöksille.

EU:n teollisuuspolitiikka ja sisämarkkinat

Asiantuntijalausunnoissa pidettiin tärkeänä Euroopan sisämarkkinoiden toimivuutta. Vihreä siirtymä (puhdas siirtymä) ja teknologinen murros tulisi asiantuntijoiden mukaan nähdä mahdollisuutena uudistaa sisämarkkinoiden toimintaa. Erityisesti digitaalisten sisämarkkinoiden kehitys voisi asiantuntijan mukaan nostaa Euroopan datavetoisen talouden globaaliksi edelläkävijäksi.

Erittäin monissa asiantuntijalausunnoissa todettiin valtiontukien haitallisuus Suomen kaltaisen pienen avotalouden kilpailukyyn kannalta. Toisaalta todettiin, että suurilla jäsenmailla on todennäköisesti jatkossakin halua tukea teknologia-alojaan, varsinkin kun Kiina ja Yhdysvallat ovat kasvattamassa tukiaan. Asiantuntijalausunnossa ehdotettiin, että jos valtiontukikilpailuun joudutaan lähtemään, EU ja Suomi voisivat siirtää tukien painopistettä suorista investointituista verohelpotusten puolelle, samaan tapaan kuin Yhdysvaltojen Inflation Reduction Act (IRA). Lisäksi valtiontuet tulisi suunnata sellaisiin investointeihin, jotka todella uudistavat taloutta sen sijaan, että niillä ylläpidettäisiin olemassa olevia tuotantorakenteita.

Asiantuntijat huomauttavat, että koska valtiontukipolitiikasta on vaikea päästä eroon pelkällä vastustuksella, Suomen kannattaisi ehdottaa aktiivisesti ratkaisumalleja eurooppalaisen teollisuuspolitiikan kääntämiseksi valtiontukikilpailusta uusia ratkaisuja hyödyntäväksi toimintaympäristöksi. Valtioneuvosto on suhtautunut kriittisesti elpymisvälineen kaltaisiin instrumentteihin.

Eräs asiantuntija huomautti, että aidosti horisontaaliset ja hankkeiden meriittien perusteella kohdennettavat Horizon Europe ja InvestEU saivat vain runsaat 10 miljardia 750 miljardin kokonaisuudesta, ja että näiden volyyymiä sekä Euroopan investointipankin rahoitusmahdollisuuksia olisi selvästi lisättävä.

Asiantuntijat toivat esiin myös, että Suomi hyötyisi merkittävästi EU:n laajuisista viennin rahoituksen harteista. Eräs asiantuntija kannusti jatkamaan keskustelua eurooppalaisesta vientitakuulaitoksesta, ja muutamissa muissa lausunnoissa todettiin, että EU:n ja Suomen olisi syytä olla aktiivisia Global Gateway -vientirahoitusmallin kehittämisessä.

Haittoja ehkäisevän sääntelyn vaikutusta kilpailukykyyn pohdittiin useissa asiantuntijalausunnoissa. Vaikka turvallisuus ja mahdollisuus toimia arvoesimerkkinä muulle maailmalle tulee pitää mielessä, sääntelystä tulee asiantuntijoiden mukaan helposti tuotekehityksen ja markkinoille tuomisen hidastaja, mikä aiheuttaa eurooppalaisille yrityksille selkeän kilpailuhaitan etenkin erittäin nopeasti kehittyvien teknologioiden, kuten tekoälyn, osalta. Turhan tiukaksi koettu eurooppalainen sääntely on johtanut esimerkiksi siihen, että yleiskäyttöisten tekoälymallien koulutus on merkittävästi halvempaa ja ketterämpää Yhdysvalloissa kuin Euroopassa.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että geopolitiittinen kilpailutilanne on muuttunut ja tulee edelleen muuttumaan merkittävästi. Maailman moninapaistuessa kumppanuudet ja keskinäisriippuvuudet sekä EU:n teollisuuspolitiikka on arvioitava uudestaan EU:n strategisen kilpailukyyn ja autonomian turvaamiseksi.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan EU:n nykyiset rahoitusinstrumentit ja sääntelyyn perustuva kilpailustrategia eivät ole onnistuneet toivotusti, vaan välimatka kilpailijoihin on pikemminkin kasvanut, varsinkin kun samaan aikaan EU:n sisämarkkinoiden kehittymistä ovat haitanneet jäsenmaiden välinen kilpailu ja kansallisten valtiontukien kasvu.

*Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että Suomen on oltava aloitteellinen EU:n teollisuuspolitiikan kehittämisessä tavalla, jossa EU:n sääntelyvaltaa muutetaan aktiivisemmin digitaali-
seksi kasvuksi.*

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä yksi keino vähentää tarvetta jäsenmaiden kansallisille valtiontuille on kehittää EU:n laajuisia investointivälineitä, tukijärjestelmiä ja yhteistyötä (kuten Horizon Europe, InvestEU ja EU:n Global Gateway), edellyttäen että varojen jaon perusteena ovat teknologinen erinomaisuus ja vaikuttavuus.

Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa keskusteltiin myös EU:n teollisuus- ja teknologiapolitiikkaan liittyvästä muna—kana-ongelmasta: tuleeko ensin sääntely vai innovaatiot? Kuulemisissa joitkut asiantuntijat korostivat sääntelyn merkitystä esimerkiksi uusien markkinoiden muotoutumiselle. Toiset asiantuntijat korostivat, että tilanteessa, jossa tiukka sääntely kohtaa vähäisemmän sääntelyn ja avokätiset investointiohjelmat, kuten Yhdysvaltojen IRA, EU:n kilpailukyky jää heikommaksi. Yksituumaisuutta oli siinä, että nykyisenmuotoiset vaikutusarviointit eivät tarpeeksi laajasti huomioi eri säädösten yhteisvaikutuksia kokonaisille aloille eivätkä riittävästi arvioi kansallisia erityispiirteitä ja alakohtaisia negatiivisia vaikutuksia innovaatioiden syntymisen edellytyksiin.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että EU:n sisämarkkinoiden vahvistaminen on välttämätön edellytys EU:n strategisen kilpailukyyn edistämiseksi ja lisäksi tarvitaan uusia EU-tasoisia instrumentteja globaaliin kilpailuun vastaamiseksi.

EU:n teknologiapolitiikka ja Suomen murrosteknologiavoitteet

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat kuvasivat käynnissä olevaa kehitystä neljäntenä teollisena vallankumouksena, jossa yhteiskunnan digitalisaatio kehittyi kohti älykästä automatisoitua toimintaketjua, jossa keskeisiä teknologiaelementtejä ovat langaton tietoliikenneteknologia, tekoäly, robotisaatio, superlaskenta ja uudet energialähteet.

Eräs asiantuntija huomautti, että generatiiviset tekoälymallit, etenkin pohjamallit, voidaan mieltää taloudellisen innovaation ja tuotekehityksen ja sitä kautta arvonluonnin infrastruktuuriksi, joka tukee muiden teknologioiden hyödyntämistä. Asiantuntijat totesivat, että Suomen ja Euroopan kilpailukyky tekoälyn osalta ei ole vain taloudellinen kysymys, vaan sillä on myös turvallisuuspoliittisia ulottuvuuksia ja seurauksia.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Asiantuntijat nostivat esiin lukuisia samanaikaisia teknologiamurroksia. Mobiiliteknologioissa on meneillään 5. sukupolven matkapuhelinjärjestelmien rakentaminen ja soveltaminen kokonaan uusille toimialoille. 6G-järjestelmän standardin odotetaan valmistuvan vuoden 2028 loppuun mennessä ja kaupallistuvan pian sen jälkeen. 5G- ja 6G-verkkojen entistä laajemmat sovelluskohdeet johtavat kerätyn datan määrän jatkuvaan kasvuun. Metaversumi yhdistää digitaalisesti luodut virtuaalimaailmat lisätyn todellisuuden teknologioihin niin viihdeteollisuuden kuin uudenlaisen etätyön ja etäoperaatioiden mahdollistamiseksi.

Mikroelektroniikan alalla kehittyvää kvanttiteknologiaa voidaan puolestaan hyödyntää muun muassa kemianteollisuudessa ja lääketieteessä, tietoliikenteessä ja kyberturvassa, finanssialalla, tekoälyn kehityksessä ja teollisessa optimoinnissa. EU on luokitellut kvanttiteknologian kriittiseksi teknologiaksi.

Avaruusteknologia mahdollistaa navigoinnin, uudenlaisen havainnoinnin sekä viestinnän alueilla, joissa ei ole edellytyksiä maanpäällisiin tietoverkkoihin. Satelliitit myös turvaavat energieverkkojen, tietoliikenneverkkojen ja logistiikan toimintaa. Avaruusdatan ja kaukokartoitustiedon ja siitä johdettavien analyyttikkapalveluiden kokonaiskysynnän ennakoidaan kasvavan 5,4 miljardiin euroon vuoteen 2031 mennessä.

Bioteknologialla on merkittävä rooli fossiilitalouden korvaamisessa kiertotaloudella. Teollisen biotekniikan keinoin esimerkiksi mikrobeja käytetään "solutehtaina", jotka saadaan tuottamaan peruskemikaaleja, materiaaleja, polttoaineita, teollisia entsyymejä, ruokaproteiineja ja esimerkiksi antibiootteja. EU on listannut myös bioteknologian yhdeksi kriittisistä teknologioista. Sen vaikutuksen EU:n talouteen arvioidaan nousevan 100 miljardiin euroon vuoteen 2030 mennessä.

Energiaa voidaan varastoida vedyn muodossa. Vedyn hyödyntäminen mahdollistaa teollisuuden ilmastopäästöjen merkittävän alentamisen. Vedyn tuotanto hyödyntää etenkin sääriippuvaista edullista energiaa. Komissio on arvioinut 2040-ilmastostrategiassaan, että vety vastaa 15–20:tä prosenttia EU:n energiantarpeesta vuonna 2050.

Asiantuntijat toivat esiin, että Suomella on erittäin hyvät edellytykset nousta vahvaksi toimijaksi useiden murrosteknologioiden suhteen.

Suomi on ollut 30 vuotta mobiiliteknologioissa yksi maailman keskeisimmistä teknologiaosajista. Suomen yli 400 toimijan metaversumi-ekosysteemi puolestaan lanseerasi ensimmäisenä Euroopassa loppuvuodesta 2023 metaversumi-aloitteen, jonka tavoitteena on tehdä Suomesta digitaalisten kokemusten tulevaisuuden suunnannäyttäjäksi. Kvanttitekniikassa Suomi on suprajohdettavien ratkaisujen alalla Euroopan kärjessä ja omaa vahvuuksia laitevalmistuksessa, instrumentoinnissa ja kvanttietokonetuotannossa. Suomi on tehnyt päätökset kvanttietokoneen skaalauksen rahoituksesta sekä Kvanttinova-pilotointiympäristön rahoittamisesta. Kvanttinovan ympärille tavoitellaan yhtä Euroopan puolijohdekeskittymistä.

Tutkimuspuolella tekoälyratkaisujen, suurteho- ja kvanttilaskennan ja 6G-teknologian alueilla toimivat Suomen tekoälykeskus -lippulaiva FCAI, Suomen kvanttilippulaiva ja Langattomien verkkoteknologioiden lippulaiva 6G.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Avaruusteknologian osalta Suomessa on huippuluokan osaamista SAR-tutkateknologiassa, hyperspektrikuvantamisessa ja tekoälypohjaisessa data-analytiikassa, joita kaikkia voidaan hyödyntää erityisesti kaukokartoituksessa. Yhdessä huippuluokan kansallisen tietoliikenneosaamisen kanssa Suomen kyvykkyudet ovat globaalisti erittäin kiinnostavia.

Bioteknologiassa Suomi on edelläkävijä erityisesti teollisessa ja lääketieteellisessä biotekniikassa ja huippuosaamista löytyy myös uusiutuviissa biopohjaisissa materiaaleissa, kiertotaloudessa ja materiaalisuunnittelussa. Myös muutamat maailman kaikkein arvokkaimmat solumaatalouden yhtiöt hyödyntävät suomalaista teknologiaa.

Suomen etu vihreän vedyn tuotannossa on vähäpäästöinen ja halpa sähkö ja valmistumassa oleva runsas tuulivoiman tuotantokapasiteetti. Lisäksi Suomen kaukolämpöverkko mahdollistaa tuotannossa syntyvän hukkalämmön käytön parantaen tuotannon kannattavuutta. Suomeen onkin suunnitteilla merkittäviä vetyinvestointeja.

Asiantuntijat nostivat esiin lukuisia näkökohtia, jotka Suomen tulisi huomioida tavoittelemassaan EU:n teollisuuspolitiikassa. Yleislinja oli, että Suomen strategisen kilpailukyvyn tavoitteet ovat kannatettavia, mutta eivät riittäviä.

Asiantuntijoiden mukaan yhtenä Euroopan kilpailukyvyn ja strategisen autonomian kohtalonkysymyksistä voi pitää kykyä hyödyntää dataa uuden tiedon ja yritystoiminnan lähteenä. Suomen olisi asiantuntijan mukaan syytä ajaa EU:n datahallinta-asetuksen käytännön soveltamista suuntaan, joka toisaalta suojaa yksityisen henkilön datamassoja, toisaalta luo voimakkaammin pohjaa uusille liiketoimintamahdollisuuksille. USA on toistaiseksi takamatkalla mobiiliverkkoteknologioissa ja mobiiliteknologiavahvuuden yhdistäminen tekoälyteknologioihin voisikin siksi olla yksi Euroopan ICT-teollisuuden kulmakivistä tulevaisuudessa.

Useat asiantuntijat painottivat, että tekoälyn, puolijohteiden, 6G:n, kvanttiteknologian ja suurteholaskennan kaltaisia keskeisiä teknologioita tulee kehittää entistä strategisemmin niiden koko potentiaalin hyödyntämiseksi datavetoisen talouden kehityksessä. Datapolitiikan asiantuntija esitti konkreettiseksi avaintavoitteeksi, että EU:n on varmistettava omavaraisuutensa luotettavien yleiskäyttöisten tekoälyratkaisujen tuottamisessa, kaikilla EU:n virallisilla kielillä.

Useissa tulevaisuusvaliokunnan saamista lausunnoissa todettiin hyväksi Suomen kannassa ilmaistu panostaminen murrosteknologioiden standardien kehittämiseen, jonka nähtiin lisäävän EU:n globaalia vaikuttavuutta. Joissain lausunnoissa muistutettiin, että EU:n tulee varmistaa myös se, että uusia teknologioita koskevat kansainväliset standardit ja normit ovat ihmiskeskeisiä ja ihmisoikeuksiin perustuvia sekä tukevat Euroopan kilpailukyvyn lisäksi myös demokraattisia arvoja ja kestävästä kehitystä.

Avaruuden osalta Suomea kannustettiin pitämään huolta siitä, ettei EU pitäydy vanhojen rakenteiden vahvistamiseen, vaan keskittyy hyödyntämään new space -alueen toimijoita. Biotalous osalta Suomen toivottiin vaikuttavan siihen, että ala tulisi Euroopassa paremmin tunnetuksi kestävien ratkaisujen lähteenä.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Vihreän vedyn tuotanto EU:n sisämarkkinoilla lisäisi resurssiomavaraisuutta ja Suomella on kilpailuetu sen valmistuksessa, minkä takia asiantuntija peräänkuulutti vetytalouteen liittyvien mahdollisuuksien ja kehitystarpeiden esille ottamista Suomen tavoitteissa. Eräs asiantuntijataho ehdotti Suomelle oman EU-tason vetytalouden toimintasuunnitelman laatimista. Toinen muistutti, että vedyn tuotannon lisäksi tulisi pyrkiä edistämään myös vetyä käyttävää teollista tuotantoa ja siihen liittyviä investointeja. Kolmas tähdensi, että suomalaiselle ja eurooppalaiselle teollisuudelle tarvitaan kunnollinen kannustin kierrättää hiilidioksidipäästönsä, mikä tukisi vedyn hyödyntämistä hiilipäästöjen muuttamisessa hiilineutraaliksi polttoaineeksi, jota voitaisiin suoraan hyödyntää nykyisissä järjestelmissä.

Asiantuntijalausunnoissa todettiin, että alkava EU-vaalikausi on kriittinen puhtaan siirtymän investointien saamiseksi Suomeen.

Langattomien verkkojen osalta alan asiantuntija toivoi EU:n vastaavan esimerkiksi USA:n taajuusstrategiaan, jossa ollaan suhtautumassa avoimesti yhteiskäytettäviin taajuuksiin operaattoreiden tai jopa eri järjestelmien kesken sekä paikallisiin taajuuslisenseihin perustuviin yksityisiin ja julkisiin verkkoihin. Suomen tulisi asiantuntijan mukaan pyrkiä siihen, että EU-maat olisivat eturintamassa innovoimassa ja kehittämässä tulevaisuudessa tarvittavia ratkaisuja samaan tapaan, kuin miten kehitys näyttää kulkevan Euroopan ulkopuolella. Asiantuntijat esittivät myös, että Suomen tulisi osana EU:n Global Gateway -hanketta edistää suomalaisia digitaalisia ratkaisuja muun muassa ilmastomuutokseen sopeutumiseksi, mihin esimerkiksi langattomia viestintäverkkoja ja sään ääri-ilmiöiden aikaisen varoittamisen sovelluksia voi soveltaa.

Asiantuntijat ottivat esiin Suomen erityisenä kilpailukykytekijänä Kajaanissa sijaitsevan LUMI-supertietokoneen, joka on maailman toiseksi tehokkain tekoälyalusta. Suomella on sen myötä maailmanluokan resurssit huippututkimuksen tekemiselle, tekoälykehitykselle sekä yritysten ja tutkimustoimijoiden yhteishankkeille, joiden avulla voidaan myös kotiuttaa EU-rahaa ja houkuttaa kansainvälisiä osajia Suomeen. EuroHPC-ohjelmassa investoidaan 7 miljardia euroa yhteiseurooppalaisiin supertietokonehankintoihin ja yritysten tekoälykyvykkyyksien kehittämiseen vuosina 2021—2027. LUMI tulee käyttöikänsä päähän vuonna 2027. Suomella on LUMIn ansiosta erinomaiset edellytykset menestyä kilpailussa myös seuraavan sukupolven supertietokoneiden isännöinnistä. Asiantuntijat painottivat, että Suomen pyrkimystä tulee nyt aktiivisesti edistää EU-tasolla.

LUMI mukaan luettuna Suomi on jäsenenä 31 kansainvälisessä tutkimusinfrastruktuurissa. Niiden kautta tiede- ja yritys yhteisö pääsee käyttämään sellaisia tutkimusinfrastruktuuripalveluja, joita ei olisi mahdollista tarjota ainoastaan kansallisin voimin. Eräs asiantuntija totesi, että EU:lla ei vielä ole tahoja, joka kykenisi yhdistämään huippututkimuksen, poikkialaisen innovaatiokoulutuksen ja teollisuusyhteistyön keskeisiä elementtejä tieteen monikansallisen infrastruktuurin näkökulmasta, ja ehdotti, että sellaisen perustaminen voisi olla Suomen kaltaisen maan intressissä.

Useiden asiantuntijoiden mukaan Suomen ja EU:n tulisi keskittyä erityisesti siihen, miten syntyneet uudet tuotteet ja ratkaisut saadaan TKI-vaiheen jälkeen teollisen mittakaavan kannattavaksi liiketoiminnaksi. Muun muassa Euroopan investointirahaston (EIF) European Tech Champion

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Initiative (ETCI) -rahoitusta tulisi erään asiantuntijan mukaan suunnata teollisen skaalauksen pullonkaulojen ratkomiseen.

Useat asiantuntijatahot korostivat TKI-toiminnan strategista merkitystä. Sillä voidaan vastata myös niihin haasteisiin, joita emme vielä nykyisyydessä kykene selkeästi hahmottamaan. Asiantuntijat kannustivat aiempaa aktiivisempaan ja strategisempaan kansalliseen EU-TKI -politiikkaan. Tämä edellyttäisi, että Suomen EU-TKI-politiikan strategisten painopisteiden ja konkreettisten tavoitteiden valmistelu kytketään valmistelussa olevaan TKI-rahoituksen käytön monivuotiseen suunnitelmaan, jonka taustana on parlamentaarisen TKI-työryhmän loppuraportti. Suomen toivottiin myös vaikuttavan siihen, että EU laatisi Suomen TKI-tiekarttaa vastaavan kunnianhimoisen tiekartan, jossa olisi tavoitteena nostaa Euroopan TKI-intensiteettiä tiettyyn prosenttilukuun.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että teknologian kehityksellä on niin suuri vaikutus kilpailukykyyn, että murrosteknologioiden täysimääräiseen hyödyntämiseen tähtäävä teknologiapolitiikka tulisi nostaa avaintavoitteiden neljänneksi pääprioriteetiksi jo ilmaistujen rinnalle.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa asiantuntijan ehdotusta siitä, että EU laatisi Suomen TKI-tiekarttaa vastaavan kunnianhimoisen tiekartan.

Lisäksi tulevaisuusvaliokunta ehdottaa lisättäväksi tavoitteisiin maininnan eurooppalaisesta strategisesta autonomiasta generatiivisen tekoälyn suhteen.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että Suomella on merkittäviä teknologisia kyvykkyyksiä, joiden asemaa EU:n teknologiapolitiikassa pitää edistää aktiivisesti. Tällaista kyvykkyyttä ja globaalia edelläkävijyyttä liittyy asiantuntijoiden mukaan esimerkiksi tekoälyyn ja -kielimalleihin, supertietokoneisiin, kvanttitekologiaan, langattomiin tietoverkkoihin, -mikroelektroniikkaan, puolijohteisiin, virtuaalisiin maailmoihin, avaruustekologiaan, biopohjaisiin uusiin materiaaleihin sekä biotekologiaan (mukaan lukien lääkkeet ja terveysteknologia) ja solumaatalouteen.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa nousivat esille myös Suomen kilpailuedut vetytaloudessa, jonka merkitys murrosteknologiana on kasvamassa niin puhtaassa siirtymässä kuin huoltovarmuudessakin.

Merkittäviä edunvalvontakysymyksiä liittyy myös standardointiin, taajuuspolitiikkaan sekä esimerkiksi dataregulaatioon ja yhteiskäyttöiseen digitaaliseen infrastruktuuriin, kuten seuraavan sukupolven supertietokoneisiin. Näihin liittyvillä ratkaisuilla määritellään murrosteknologioiden voittajat ja häviäjät.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että valiokunta on jo aiemmin lausunnossaan valtioneuvoston talousarviosta vuodelle 2024 ja julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027 (TuVL 2/2023 vp — HE 41/2023 vp, VNS 1/2023 vp) sekä myös pöytäkirjakkannotossaan komission vuoden 2024 työohjelmasta (TuVP 19/2023 vp) korostanut, että Suomen on varmistettava, että CSC:n datakeskuksessa Kajaanissa toimiva LUMI-su-

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

pertietokone on keskeisessä roolissa komission aloitteessa, joka liittyy työohjelman painopisteeseen 2, Euroopan digitaalinen valmius (A Europe fit for digital age), Euroopan supertietokonekapasiteetin avaamiseksi eettisille ja vastuullisille tekoälyalan startup-yrityksille. Tähän tavoitteeseen voidaan Suomessa liittää myös kvanttietokoneisiin liittyvä osaaminen.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että myös avaruusteknologian ja avaruusliiketoiminnan edistämiseksi tarvitaan liiketoimintalähtöisiä avoimia yhteismarkkinoita suomalaisten yritysten Euroopan ja maailman markkinoille pääsyn varmistamiseksi.

Osaavan työvoiman varmistaminen

EU-politiikasta ja kilpailukyvyistä lausunut asiantuntija huomautti, että unionin maahanmuuttopolitiikkaa koskeva valtioneuvoston linjaus liittyy yksinomaan ei-toivotun maahanmuuton estämiseen tai hillitsemiseen, eli siinä ei esitetä konkreettisia keinoja, joilla pyrittäisiin parantamaan alueen ulkopuolelta tulevan osaavan työvoiman saamista ja tehokasta allokoitumista.

Maahanmuutosta lausunut asiantuntija toi esiin, että mitä enemmän toimia tehdään turvallisuuteen, kuten palautuksiin liittyen, sitä suurempi paine syntyy myös laillisen maahanmuuton väylän ja työperäisen maahanmuuton kehittämiseen. Erityisesti ihmisoikeusnäkökulmasta lausunneet tahot painottivat vaihtoehtoisten, turvallisempien reittien ja pakolaiskiintiöiden kasvattamisen tarvetta.

Asiantuntijan mukaan kokonaishedelmällisyysluku on laskenut merkittävästi kaikissa Euroopan maissa niin sanotun uusiutumisluvun alle, mikä tarkoittaa, että ilman maahanmuuttoa maiden väestö vähenee väistämättä pitkällä aikavälillä, eikä maahanmuutollakaan voida täysin kompensoida meneillään olevaa rakenteellista muutosta. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen laskelman mukaan Suomessa pelkästään väestön määrän vakiinnuttaminen edellyttäisi nykyisellä syntyvyydellä nettomaahanmuuttona 44 000:ta henkilöä vuodessa. Tästäkin huolimatta väestöllinen huoltosuhde heikkenisi, sillä yli 65-vuotiaiden määrä kasvaisi muita ikäryhmiä voimakkaammin. Lisäksi kilpailu työvoimasta kovenee, sillä väestö vanhenee koko Euroopassa ja ennen pitkää yhä enemmän myös Euroopan ulkopuolella.

Suomen työmarkkinoiden tarpeisiin sopivan osaavan työvoiman saatavuutta EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta on asiantuntijan mukaan pyritty kehittämään hallitusohjelman mukaisesti kolmansista kumppanimaista, joiksi on määritelty erityisesti Intia, Brasilia, Vietnam ja Filippiinit.

Myös syntyvyys nostettiin kuulemisissa esiin. Asiantuntija suositteli etenkin nuorten aikuisten lapsitoiveiden toteutumisen ja työelämän ja yhteiskunnan perheystävällisyyden edistämistä. Uutena avauksena tulisi asiantuntijan mukaan kehittää EU-kansalaisten digitaalista hyvinvointia, ja nostaa se kokonaisvaltaisen turvallisuuden takaamisen yhteydessä Suomen prioriteetiksi, jotta kansalaiset voivat tarttua teknologian tuomiin mahdollisuuksiin ja torjua sen haittavaikutuksia esimerkiksi lasten ja nuorten hyvinvoinnille.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Tulevaisuusvaliokunta huomauttaa, että osaavan työvoiman tarve on koko ikääntyvälle Euroopalle yhteinen ja keskeinen. Globaali kilpailu osaavasta työvoimasta on jo nyt kovaa ja kasvaa edelleen.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että Euroopan kestävä hyvinvointi edellyttää nuorten aikuisten lapsiturvallisuuksia, työelämän perheystävällisyyttä sekä syntyvyyttä Eurooppaan. Ihmisten ja perheiden hyvinvointi lisää samalla tulevaisuususkoa ja vahvistaa demokraattia. Valiokunnan kuulemat asiantuntijat painottivat myös EU-kansalaisten digihyvinvointia ja varsinkin lasten ja nuorten suojaamista verkossa.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että vaikka esimerkiksi välineellistetyin maahanmuuton ja muun ei-toivotun maahanmuuton hillitseminen onkin välttämätöntä, tarvitaan ulkorajojen vahvistamisen ohella myös lisää laillisia maahanmuuton keinoja EU:n ulkopuolelta tulevan osaavan työvoiman saamiseksi ja kotiuttamiseksi. Jo väestön määrän vakiinnuttamiseksi Suomi tarvitsisi kymmenien tuhansien ihmisten muuttovoittoa vuodessa. Taloudellisen huoltosuhteen heikkenemistä voi vaimentaa työperäisen maahanmuuton lisääminen. Suomen on kuitenkin huomioitava, että kilpailu kansainvälisistä osaajista kovenee.

Tulevaisuusvaliokunta painottaa EU:n arvopohjan mukaista ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittamista maahanmuuttoon liittyvässä yhteistyössä kolmansien kumppanimaiden kanssa.

Kokonaisturvallisuus, eurooppalainen suorituskyky ja puolustusyhteistyö

EU:n turvallisuus- ja puolustuspoliittisen roolin keskeisimpiä kysymyksiä asiantuntijoiden mukaan on unionin suhde Natoon ja sen kyky yhteistyöhön Naton kanssa. Limittäisten agendojen taakia koordinaatio, yhteistyö ja synergiat ovat jatkossa entistäkin tärkeämpiä.

Useat puolustuksen asiantuntijatahot totesivat Suomen etua palvelevan, mikäli unioniin luotaisiin puolustustarvikkeiden toimivat yhteismarkkinat. Eräs asiantuntija peräänkuulutti EIF:n ja kansallisten rahoittajien (kuten Suomen Teollisuussijoitus Oy) esimerkkiä pääomasijoittajien sijoitusten mahdollistamiseksi puolustustarvikkeisiin, jotta EU:n teknologisesta innovaatiokyvystä saataisiin maksimaalinen hyöty eurooppalaisen kilpailukykyisen puolustuksen teollisen ja teknologisen perustan luomiseen ja yhteismarkkinoiden rakentamiseen.

Puolustustarvikkeiden yhteishankintoihin ja niiden rahalliseen tukemiseen EU:n budjetista asiantuntijat sen sijaan suhtautuivat epäilevästi. Tässä nähtiin riski markkinahäiriöille sekä mekanismi, joka suosii suuria yrityksiä. Yhteishankintojen sijaan asiantuntijat suosittelivat yhteisiä tuotekehitysprojekteja, jotka tuovat maat yhteen, kunhan vaatimuksia, aikatauluja ja budjetteja yhteensovitetaan jo alkuvaiheessa. Menestyksellisenä tuotekehitysesimerkinä mainittiin CAVS-hanke (Common Armoured Vehicle System), jossa kehitetään keskenään yhteensopivia ajoneuvojärjestelmiä usean maan tarpeeseen.

Muutamissa asiantuntijalausunnoissa otettiin kantaa puolustuskomissaarin tehtävän perustamiseen. Joissakin lausunnoissa tämäntyyppisen toimintakyvyn lisäämistä EU-tasolla pidettiin te-

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

hokkaimpana tapana saada asioita etenemään. Esille nousi myös ehdotus, että puolustuskomissaarin sijasta EU:n toimivaltaan kuuluu pikemmin puolustusteollisuuskomissaari.

Asiantuntijat kannattivat myös puolustusrahaston kasvattamista ja kohdentamista kokonaisturvallisuutta vahvistaviin toimiin. Tämän sekä nykyisen EDF-budjetin nostaminen tukisivat asiantuntijoiden mukaan myös Suomen ja suomalaisen puolustusteollisuuden tavoitteita tulevaisuuden suorituskykyjen kehittämiseksi ja teollisuuden kansainvälisyyden vahvistamiseksi.

Kokonaisturvallisuusajattelun ja suomalaisen huoltovarmuuskonseptin edistäminen EU-tasolla on asiantuntijoiden mukaan toivottavaa. Suomen tulee asiantuntijanäkemyksen mukaan tarjota yhdessä muiden ulkorajamaiden kanssa ratkaisuja, jotka samaan aikaan edistävät eurooppalaista puolustusta, turvallisuutta, innovaatioita ja yhteistoimintaa samanmielisten maiden kanssa. Myös murrosteknologioiden osaaminen esitettiin useissa lausunnoissa huoltovarmuuskysymyksenä. Lisäksi muistutettiin kriittiseksi infrastruktuuriksi luettavien teknologioiden, kuten viestintäverkkojen, energiateknologioiden sekä lääketieteellisuuden ratkaisuiden, merkityksestä.

Alueelliset huoltovarmuusjärjestelyt Pohjoismaiden kesken voisivat erään asiantuntijalausunnon mukaan toimia osaratkaisuna EU:n tasoista huoltovarmuusjärjestelmää kehitettäessä. Muutamisissa lausunnoissa todettiin, että yksi malli ei kuitenkaan voi huomioida kaikkien erityispiirteitä, ja Suomen onkin asiantuntijoiden mukaan siksi huolehdyttävä tarkasti myös siitä, ettei EU-tason toimilla romuteta toimivaa huoltovarmuusjärjestelmäämme.

Joissakin asiantuntijalausunnoissa muistutettiin myös tiedon huoltovarmuudesta eli ajankohtaisen ja luotettavan tiedon merkityksestä. Asiantuntijat muistuttivat, että EU:ssa tulisi vastata lisääntyneeseen disinformaatioon lisäämällä informaatiolukutaitoa ja mediakasvatusta niin kouluun ja oppilaitosten opetukseen kuin opettajien koulutukseenkin.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että tarvitaan selkeä työnjako ja koordinaatio NATO:n ja EU:n yhteistyölle EU:n puolustuksen varmistamisessa.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa EU:n puolustusteollisuuden yhteismarkkinoiden edistämistä. Valiokunta pitää harkinnan arvoisena myös asiantuntijan ehdotusta puolustusteollisuuskomissaarista (puolustuskomissaarin sijasta).

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että valiokunnan kuulemat asiantuntijat eivät kannattaneet EU-tukirahoitteisia yhteishankintoja eivätkä ylipäättään puolustustarvikkeiden yhteishankintoja, koska eri jäsenmaiden tarpeet ja aikataulut ovat erilaisia ja koska yhteishankinnat suosivat suurimpia yrityksiä. Sen sijaan asiantuntijat kannattivat puolustusrahaston vahvistamista, EU:n jäsenmaiden sotilaallisten suorituskykyjen sekä monialaisen kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuuden kehittämistä sekä yhteisiä tuotekehityshankkeita.

Tulevaisuusvaliokunnan näkemyksen mukaan Suomen kannattaa edistää kokonaisturvallisuusajatteluaan EU-tasolla ja samalla varmistaa, etteivät EU-tason toimet vaikuta negatiivisesti Suomen jo toimivaan kansalliseen huoltovarmuusjärjestelmään.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa myös tiedon huoltovarmuuden, median toimintakyvyn ja medialukutaidon tärkeydestä sekä siitä, että myös monilla murrosteknologioilla on merkittävä rooli huoltovarmuudessa ja kokonaisturvallisuudessa.

Lopuksi tulevaisuusvaliokunta toteaa, että samalla kun varaudutaan pahimpiin mahdollisiin uhkiin, pitää muistaa edistää myös rauhaa ja ihmisoikeuksia. Lausunnossaan ajankohtaiselonteosta turvallisuusympäristön muutoksesta (TuVL 2/2022 vp — VNS 1/2022 vp) tulevaisuusvaliokunta kannatti Suomen liittymistä NATOon, mutta totesi samalla seuraavaa: "Tulevaisuusvaliokunnan mielestä Suomen on myös jatkossa tärkeää varmistaa erityisesti yhteiskunnan haavoittuvimpien, kuten lasten ja nuorten, henkisen kestävyys ja hyvinvoinnin tuki ja toimia tämän tavoitteen edistämiseksi myös kansainvälisesti." Lasten ja nuorten kärsimys on tullut surullisen selväksi sekä Venäjän hyökkäyksessä Ukrainaan että Gazan sodassa. Tulevaisuusvaliokunta painotti lausunnossaan myös toivon ja rauhan näkökulmaa: "Usko ja luottamus hyvään tulevaisuuteen ei synny pelkästään turvallisuusjärjestelmistä eikä sotilaallisista pelotteista. Näiden lisäksi tarvitaan vahvaa kansainvälistä rauhantyötä sekä yhteiskunnallisesta tasa-arvosta ja luottamuksesta huolehtimista. Suomen on kansallisesti varmistettava, että ketään ei jätetä ja kaikki pysyvät muutoksen mukana ja voivat osallistua Suomen tulevaisuuden rakentamiseen omien kykyjensä mukaisesti. Lisäksi Suomen on myös jatkossa oltava kansainvälisesti aktiivinen maailmanrauhan edistämässä ja siihen liittyvien rakenteiden vahvistamisessa. Puolustusliitto Naton jäsenenäkin Suomi voi jatkaa työtä ja profiloitua kansainvälisesti rauhan edistäjänä ja heikompien oikeuksien turvaajana."

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Tulevaisuusvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto TuVL 1/2024 vp

Helsingissä 22.3.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Aino-Kaisa Pekonen vas
varapuheenjohtaja Timo Harakka sd
jäsen Kaisa Garedeu ps
jäsen Lotta Hamari sd
jäsen Harry Harkimo liik
jäsen Ville Kaunisto kok
jäsen Pauli Kiuru kok
jäsen Sheikki Laakso ps
jäsen Mats Löfström r
jäsen Krista Mikkonen vihr
jäsen Mika Poutala kd
jäsen Aura Salla kok
jäsen Ville Vähämäki ps
varajäsen Marko Kilpi kok
varajäsen Saku Nikkanen sd

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
valiokunnan pysyvä asiantuntija Maria Höyssä